

Een geplaagde stad?

Jef Van Staeyen
juli 2006

In "Ruimte en Planning", jaargang 26, nummer 2 (juli 2006) breekt Manu Claeys een lans voor ondergronds bouwen ("Een geslaagde stad is een gelaagde stad"). Terecht. Hij gebruikt het beeld (het concept?) van de "stedelijke plint". Decennialang werd die stedelijke plint totaal verwaarloosd; was ze uit het gezichtsveld van planners verdwenen. Daar is heel veel stedelijk onheil uit voortgekomen. Daarom is expliciete aandacht voor de stedelijke plint heel belangrijk, en moet bekeken worden welke bijdrage en meerwaarde de diverse gebouwen en openbare voorzieningen tot die plint kunnen leveren. Maar ligt het allemaal zo eenvoudig? Is zo'n meerwaarde alleen maar functie- en schaal-gebonden? Of is er nog wat meer aan de hand bij stedelijke kwaliteit en belevingswaarde? We denken even door met Manu Claeys. Moeten we ons bij stedelijke "verdieping" tot nieuwe bouwwerken beperken?

Er staan in Antwerpen (net als in elke stad) nogal wat oude of recente, grote, bovengrondse gebouwen die wellicht ook beter ondergronds hadden kunnen uitgevoerd worden. Ze hebben nogal wat blinde gevels, of grote, doffe raampartijen. Die dienen enkel voor daglicht en kunnen op een voordelige wijze door kunstlicht vervangen worden. Jammer genoeg hadden de toenmalige bouwers noch de financiële, noch de technische middelen, en vooral niet de intelligentie om hun grote complexen in de bodem en het water te duwen. Een grote her-bouwcampagne kan daar verbetering in brengen, de stedelijke plint opentrekken en ruimte creëren voor nieuwe functies.

Een proefproject kan worden opgestart voor de Bourlaschouwborg (1834). Die heeft drie blinde gevels (twee lange en een korte), en ook het stedelijk nut van de vierde gevel blijft beperkt tot de toegangsdeuren. Een theater-foyer wordt immers vooral op winterse avonden gebruikt, wanneer het buiten toch al donker is. De grote ramen op de verdieping zijn er dus enkel voor de schoonmaakploeg. Mits enige aanpassing kan die hele Bourla twaalf meter de bodem worden ingebouwd. De entree komt dan op min één (met een winkelgoot als toegang), en de foyer op min drie. Op het dak van de schouwborg is er dan ruimte voor cafés en terrassen, kantoren en flats, tenzij men opteert voor een uitbreiding van de Vogelenmarkt.

Na het welslagen van de herstichte Bourla kan dezelfde methode op ruime schaal toegepast worden op talrijke andere, vooral openbare gebouwen met blinde gevels die onterecht bovengronds gerealiseerd werden. Ik noem maar wat: de Opera, deSingel, het Museum voor Schone Kunsten, het Steen, het Zuiderpershuis, de Handelsbeurs en het Centraal Station. Over de Koningin Elisabethzaal en de Stadsfeestzaal (uitgebrand) spreek ik me niet uit. Die hebben geen gevels, alleen een deur. Wat moeilijker wordt het voor het Stadhuis. Dat kan maar één niveau de diepte worden ingeduwd, waardoor enkele tientallen poorten (die toch altijd gesloten blijven) niet meer nodig zijn. Het Schoon Verdiep komt dan op de beganegrond. Een mooiere uitbeelding van een democratisch bestuur, dicht bij de burger, kan ik me niet bedenken.

Maar het wordt pas boeiend als ook de tientallen Antwerpse kerken worden aangepakt. Blinde gevels overal. Een enkele deur die nog open gaat. Grauwe raampartijen, bedacht toen elektrische verlichting nog niet of nauwelijks bestond.

De negentiende eeuwse kerken kunnen als vingeroefening dienen: Willebrordus, Amandus en Antonius, Jozef of Michiel, de Peperbus...

Dan komen de echte historische kerken aan de beurt: Carolus Borromeus, Paulus, Jacob, Andries... en de kathedraal. Want geef toe, wat is de stedelijke plintwaarde van zo'n gebouw? Geen etalages, geen terrasjes, geen vensters. Alleen grijze raampartijen. Plus enkele poorten: één op de Groenplaats, een andere op de Torfbrug, en nog drie of vier op de Handschoenmarkt. Van de meeste van die poorten is de sleutel ook al lang verloren gegaan. Heel die kerk kan best veertig of vijftig meter de Scheldeklei worden ingedrukt, de toren nog wat meer.

Boven op het dak komt er dan een plantsoen, met banken en bomen, een muziekkiosk, een karretje met suikergoed. En misschien ook een columbarium, bovengronds. Een erepark voor de beste burgers. En een herinnering aan de vroegere begraafplaats (ondergronds), in en naast de kerk.

Als het zo ver is (en ik een heel oude man ben) zit ik daar op een bank met Manu Claeys wat te keuvelen. Ik ben nog wat murw. Want een uur treinrijden in een tunnel van Lille naar Antwerpen blijft voor mij een hele beproeving, zelfs met projectie van achttiende eeuwse landschappen op de wand van het rijtuig. We spreken over ditjes en datjes: de Oosterweeltunnel, het Museum onder de Stroom, en vooral de komende uitdieping van de Schelde. Een hoogdringend project, want voor maritiem containervervoer worden in Bengalen alvast onderzeeërs gebouwd. Kunnen we Doel dan toch herbouwen? Boven op het Deurganckdok?